

Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi
Dergisi

The Journal of International Social
Studies Education

(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-Reviewed
Journal)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/tissejournal> ISSN: 2757-5748

<http://www.sosbilder.org>

Prediction of Social Studies Teachers' Media Literacy Competencies and Critical Thinking Tendencies*

 Alev Bulut Işık, Master Student
Ordu University, Türkiye
alevbulut24@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-8887-4663

 Filiz Zayimoğlu Öztürk, Prof. Dr., Corresponding Author
Ordu University, Türkiye
zayimogluf@hotmail.com
Orcid ID: 0000-0002-9917-5841

Article Type: Research Article
Received Date: 09.04.2024
Accepted Date: 30.07.2024
Published Date: 31.12.2024

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software

Citation: Bulut Işık, A., ve Zayimoğlu Öztürk, F. (2024). Prediction of social studies teachers' media literacy competencies and critical thinking tendencies. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi (The Journal of International Social Studies Education)*, 6(1), 1-21.

*This study was produced from the first author's master's thesis, which was advised by the second author.

Abstract

The purpose of this research is to examine the relationship between social studies teachers' media literacy competencies and critical thinking tendencies with various variables. In this regard, the population of the research was planned to include 354 social studies teachers working in educational institutions affiliated with the Ministry of National Education in Ordu province, and the scales were applied to 109 teachers. Descriptive and predictive statistical processes were used to analyze the data. One-way analysis of variance and independent groups t test were applied to determine whether teachers' media literacy competencies and critical thinking tendencies differ in terms of gender, professional seniority, graduated program, educational background, and participation in in-service training. Pearson Correlation coefficient was applied to test a relationship between media literacy competencies and critical thinking tendencies. In the findings, a significant difference was found between teachers' media literacy competencies and their critical thinking tendencies. The relationship between media literacy competencies and critical thinking tendencies is a high level, positive and significant relationship. One of the suggestions that can be made is to include teaching methods and techniques that reflect critical thinking skills and tendencies more frequently in the social studies teacher preparation programs.

Keywords: Social studies teachers, media literacy, critical thinking, correlational survey.

Extended Summary

Introduction

Media and media literacy, which are indispensable elements of the globalizing world and are increasing in importance day by day, are frequently encountered in education and training activities with various tools. An individual who has not developed critical thinking skills cannot be expected to develop media literacy skills. The course in which these two skills should be acquired is the social studies course in basic education institutions. The social studies curriculum aims to develop the thinking and decision-making skills required for the individual to solve social problems and to provide students with media literacy, one of the important literacies, as a skill.

However, the backbone of the topic is to what extent social studies teachers who will provide media education can provide these conditions in terms of knowledge, skills and values. In this context, it is considered important to be able to predict both the personal and professional competencies of teachers. In this sense, whether media literacy competencies are an important predictor of teachers' critical thinking tendencies was examined based on scientific data. In this regard, this research aims to predict the relationship between social studies teachers' media literacy competencies and critical thinking tendencies with various variables. The relationships between variables in the research will be integrated around the following problems according to the determined purpose:

- Media literacy competencies of social studies teachers; Does it differ according to gender, professional seniority, graduated program, education level and participation in in-service training?
- Social studies teachers' critical thinking tendencies; Does it differ according to gender, professional seniority, graduated program, education level and participation in in-service training?
- Is there a relationship between social studies teachers' media literacy competencies and critical thinking tendencies?

Methods

Quantitative research design, which makes systematic comparisons and gives statistically reliable results, is classified in various ways according to the problem situation of the subject to be

studied. In this context, it was deemed appropriate to create the research as a correlational research model.

The number of social studies teachers actually working under the Ministry of Education in Ordu province was determined taking into account the data of the 2020-2021 academic year. In this context, 354 social studies teachers constituted the population of the research. It is aimed to use random (simple random) sampling in the selection of participants. Simple random sampling, one of the types of random sampling, draws sampling units randomly from the universe list.

“Personal Information Form”, “UF/EMI Florida Critical Thinking Disposition Scale” and “Media Literacy Teacher Competence Scale” were used to collect the necessary data during the research process.

Before collecting the data, official approval and permissions were obtained from the Social and Humanities Research Ethics Committee of the relevant university (dated 25/02/2021, number 2021/41) and the Directorate of National Education. In the data analysis phase of the research, a preparation was made by first entering the data. For this purpose, the surveys received from the participants were examined one by one and whether they filled them in accordance with the survey instructions. During the transfer of the data to the computer environment, a data entry table was prepared using the SPSS program. Social studies teachers’ media literacy competency scale, critical thinking disposition scale and personal information form data were transferred to the computer environment. Among these items, which were created as a five-point Likert type, 5 points were given for the “strongly agree” option, 4 points for the “agree” option, 3 points for the “moderately agree” option, 2 points for the “disagree” option, and 1 point for the “strongly disagree” option. In addition, in the personal information form created for teachers, variables such as gender, professional experience, graduated program, educational status, critical thinking-themed in-service training, and media-related training were also numbered and transferred to the computer environment.

Results

According to the findings of the research, it is an expected result that there is a high level and positive relationship between the media literacy competencies of social studies teachers and their critical thinking tendencies. This situation also supports many studies conducted in the literature. It is also important that these two variables are complementary to each other according to the definitions set in international standards. It is an expected result that a good media literate person also has a tendency to think critically. Findings show that there is no significant difference in whether social studies teachers are good media literate based on gender, professional seniority, educational background, or in-service training they receive during their professional careers. Similarly, having a critical thinking tendency does not have a significant difference with these sub-variables. In this case, it will be important to evaluate media literacy and critical thinking tendencies with different research designs in different sample groups.

Recommendations

Since this study is limited to social studies teachers working in Ordu province, it would be important to conduct the relevant study with teachers working in different provinces of Turkey in terms of comparing the results and reaching comprehensive generalizations. Although there is no significant difference in the critical thinking tendencies of social studies teachers according to the program they

graduated from, it is seen that the group with the highest critical thinking tendency consists of geography teachers. It would be beneficial to include teaching methods and techniques that reflect critical thinking skills and tendencies more frequently in social studies curriculum. In addition, teachers can teach this learning area by associating it with other courses with an interdisciplinary understanding.

Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi
Dergisi

The Journal of International Social
Studies Education

(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-Reviewed
Journal)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tissejournal>

ISSN: 2757-5748

<http://www.sosbilder.org>

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Medya Okuryazarlığı Yeterlilikleri ile Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Yordanması*

Özet

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenlerle incelemektir. Bu doğrultuda araştırmanın evreni, Ordu ilinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında çalışan 354 sosyal bilgiler öğretmeninden olacak şekilde planlanmış ve ölçekler 109 öğretmene ulaşılarak uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel ve kestirimsel istatistikî süreçler kullanılmıştır. Öğretmenlerin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan program, öğrenim durumu, hizmet içi eğitimlere katılım değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir ilişki durumunu test etmek için ise Pearson Korelasyon katsayısı uygulanmıştır. Elde edilen bulgularda öğretmenlerin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında anlamlı farklılık oluşturacak bir ilişki bulunmuştur. Medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki bu ilişki yüksek düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkidir. Verilebilecek önerilerden biri Sosyal bilgiler öğretmen yetiştirme programlarında eleştirel düşünme becerilerini ve eğilimlerini yansıtan öğretim yöntem ve tekniklerine daha sık yer verilmesi şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretmenleri, medya okuryazarlığı, eleştirel düşünme, ilişki tarama.

Giriş

Medya okuryazarlığı, televizyon, video, sinema, internet, reklam gibi çeşitli medya formlarına mesajların nasıl oluştuğunu analiz etmek, gizli ve açık mesajları etik ve ahlaki ilkelere göre değerlendirmek, bireylerin kendi mesajlarını oluşturmak ve iletme yeteneği olarak ifade edilmektedir (Gomez ve Gomez, 2007; Dolanbay, 2022). Medya okuryazarlığı her türlü medya iletilerini okuma, anlama, dinleme, değerlendirme gibi süzgeçlerden geçirerek bireyin kendi mesajlarını üretebilme (Masterman, 1997) ve mesajları kavrayıp yorumlayabilme yetisi olarak (Potter, 2010) tanımlanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre medya okuryazarlığı, medyanın ürettiği mesajlar hakkında aktif sorgulama ve eleştirel düşünme yeteneğidir (Dolanbay, 2022). Küreselleşen dünyanın vazgeçilmez unsurlarından olan ve gün geçtikçe önemini arttıran medya ve medya okuryazarlığı, çeşitli araçlarıyla eğitim öğretim faaliyetlerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Medya okuryazarlığı tanımlarına ve yeterliliklerine bakıldığında bu kavram için en önemli koşullardan birinin eleştirel düşünme olduğu görülmektedir (Burn ve Durran, 2007). Bilgiye erişimin ve bilgi tüketiminin hızla arttığı bu çağda dijital medya araçlarının yaygınlaşması, bireylerin medya okuryazarlığını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini zorunlu hale getirmiştir. Medya okuryazarlığı hem eleştirel düşünen hem de gördüklerinin, duyduklarının farkında olarak medyayı kontrol edebilen bireyler yaratmayı amaçlamaktadır (Potter, 2019). Zira medya metinlerini okuma, kavrama, değerlendirme gibi becerilerin aktif zihinsel süreçlerden geçtiği açıktır.

Medya okuryazarlığı, eleştirel düşünme becerileri başta olmak üzere birçok beceri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Sivritepe (2014), medya iletilerinin, işlenmesi gereken bir hammadde olduğunu ifade ederek işlenen bu parçaların içeriğindeki derin anlamları, empoze edilen değer yargılarını, sanatsal nitelikleri okuyucunun görmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu da medyaya yönelik bir bilinçle ve medya okuryazarlığı eğitimiyle mümkün hale gelebilir.

Yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme ve problem çözme gibi üst düzey düşünme türleri arasında, eleştirel düşünme becerileri önemli bir yere sahiptir (Zayimoğlu Öztürk, 2020). Eleştirel düşünme, bireyin güvenilir muhakeme yeteneğini geliştirmek için deneyimlerle elde ettiği bilgileri düzenlemesini ve kendi kendine düşünme sürecini mantıklı ve bilinçli bir şekilde sistematik olarak yönetmesini, olaylar arasındaki ilişkiyi doğru tanımlamasını ve içeren geri bildirim özellikli bilişsel bir süreç olarak tanımlanabilir (Timuçin ve Çimer, 2022). Bir problemin doğasını anlamaya yönelik uygun bakış açıları oluşturmaya çalışan ve aynı zamanda farklı görüşlerle mevcut problemin etki alanını genişleten eleştirel düşünme, birçok disiplin için titizlikle ele alınması gereken bir kavramdır. Dolayısıyla bir çarkın dişlileri gibi eleştirel düşünme bünyesinde problem çözme ve yaratıcı düşünmeyi barındırır (Zayimoğlu Öztürk, 2020). Bu bağlamda birçok dersin temel becerilerinden biri olarak görülen eleştirel düşünme, doğru bilgiye ulaşmanın en güvenilir aracı olmuş ve aynı zamanda bilginin çok çabuk değiştiği çağımızda bilgiden en iyi şekilde yararlanma aracı haline gelmiştir (Ünlü, 2019).

Eleştirel düşünen birey bir konuyu farklı yönleriyle değerlendirir, olası her duruma karşı şüpheyle yaklaşır, bilginin kaynağına ulaşırken farklı bakış açılarına objektif olarak bakabilir. Bu durumda eleştirel düşünme eğilimine sahip olan bireyin medya mesajlarına yönelik yaklaşımı hakkında konuşmak gerekmektedir. Literatürde yapılmış birçok çalışma, medya okuryazarlığını eleştirel, yaratıcı ve kültürel açılardan kategorize etmektedir (Burn ve Durran, 2007). Bu konuda Sivritepe (2014), medyanın üstü kapalı iletilerinin eleştirel düşünme becerisine sahip medya okuryazarları aracılığıyla gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Günümüz dünyasında geniş bir endüstri ağına sahip medya iletilerinin olumsuz etkilerine karşı bağımsızlığı ise eleştirel düşünmenin önemli ölçüde sağlayabildiği söylenebilir.

Üst düzey bilişsel beceri olarak görülen eleştirel düşünme, eğitim öğretimi bulunduğu konumdan ileri seviyeye taşıyabilecek bir beceri olarak görülebilir. Bu noktada Fisher (2001), eleştirel düşünmeyi bireyin öğrenme edimini kendi başına oluşturacağı bir yaklaşım olarak vurguladığı eserinde eleştirel düşünme becerilerini uygulamada öğrenenler için yol haritası da sunmuştur. Eleştirel düşünme becerisine sahip olabilmenin yolu ise bireyin eleştirel düşünme eğilimine sahip olup olmadığını bilmesiyle ilgilidir. Bu bağlamda üst düzey bilişsel beceriye sahip bir öğretmenin bu beceriye sahip olmasından ziyade eleştirel düşünme eğiliminde olması önemlidir.

Araştırma konusuyla ilgili yapılan çalışmaların varlığı ve çeşitliliği konunun önemine dikkat çekmektedir. Örneğin Korkmaz (2009) çalışmasında, çeşitli kademelerde görev yapan öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimini orta düzey olarak saptamıştır. Zayıf (2008) ise, öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada eleştirel düşünmenin üniversitede verilen hizmet öncesi eğitimle artırılabileceği yönünde açıklamalar yapmıştır. Hizmet öncesinin önemine vurgu yapan Aybek ve Demir (2013) ise, öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimlerini geliştirebilmek için hizmet sırasında eğitimler alması gerektiğini de vurgulamıştır. Bu çalışmaları destekler nitelikte Erişti ve Erdem (2018), öğretmen yetiştirme sürecinde hizmet öncesi eğitimi ve eleştirel düşünme becerileriyle desteklenmiş bir medya okuryazarlığı eğitiminin gerekliliği vurgusunu yapmıştır. Belirtilen araştırmaların sonuç ve önerilerini dikkate alan bu çalışma, örnekleme oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimi ve medya okuryazarlığı yeterliliklerini “öğrenim durumu” ve “hizmet içi eğitim alma” değişkenleriyle ele aldığı için de diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı konusunu birlikte ele alan çalışma sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Buckingham, 2010; Aybek, 2016; Erişti ve Erdem, 2018; Yüzgeç ve Sütçü 2020; Sezgin Büyükalaca, 2023). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme eğilimlerinin birlikte ele alındığı bir çalışmada medya iletilerini farklı yönleriyle kullanma/ görebilme bilgi ve becerisine sahip olmanın eleştirel düşünmeyle mümkün hale geldiği, ayrıca medya okuryazarı bireyin eleştirel düşünüş becerilerine sahip olduğunu, benzer şekilde eleştirel düşünüşe sahip olan bireyin medya iletilerine karşı duyarlılık gösterdiği vurgulanmıştır (Kurt ve Kürüm, 2010). Medya metinlerine karşı eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı geliştirmenin her ortamda mümkün hale gelebilmesinin önemini, bunun için de medya eğitiminde eleştirel bilinçten ziyade eleştirel özerkliğin geliştirilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir (Şahin, 2018). Aybek ve Demir (2013), lise öğrencileriyle yaptığı çalışmanın bulgularında ise medya okuryazarlığı düzeylerini yüksek, eleştirel düşünme eğilimlerini ise düşük bulmuştur. Karaman (2016) ise öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimlerini incelemiş ve iki değişken arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulmuştur. Literatür incelendiğinde bu çalışmada yordanacak olan iki değişken arasında oldukça yüksek düzeyde pozitif bir ilişki çıkması olası görülmüştür. Bu bağlamda bu araştırma, iki değişken arasındaki ilişkiyi öğretmenlerde bulunan çeşitli yönlerle yordayarak derinleştirmeyi hedeflemektedir. Örneklem grubu olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin; cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan program, öğrenim durumu, hizmet içi eğitimlere katılım durumu değişkenleriyle betimlenmesi hedeflenmiştir. Bu anlamda yapılacak çalışmanın diğer araştırmalardan ayrılan yönü, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme yeterliliklerini çeşitli değişkenler aracılığı ile değerlendirmek ve farklı ölçme araçlarıyla ortaya çıkan sonuçları yeniden incelemektir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan çalışmaların eksikliği -ki doğası gereği sosyal bilgiler öğretim programı, bireyin sosyal problemleri çözebilmesi için gerekli olan düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmeyi (Zayımoğlu Öztürk, 2011) ve önemli okuryazarlıklardan biri olan medya okuryazarlığını öğrencilere bir beceri (Öztürk, 2018) olarak kazandırmayı amaçlar- de bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle eleştirel düşünme becerisinin medya okuryazarlığı becerileri üzerindeki yordama gücünü konu edinen ilişkiisel çalışmaların çok az olduğu, bir başka araştırmada (Erişti ve Erdem, 2018) özellikle vurgulanmaktadır.

Bu doğrultuda bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenlerle yordamayı amaçlamaktadır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler, belirlenmiş olan amaca göre aşağıdaki alt problemler etrafında incelenmektedir.

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri; cinsiyete, mesleki kıdeme, mezun olunan programa, öğrenim durumuna ve hizmet içi eğitime katılma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri; cinsiyete, mesleki kıdeme, mezun olunan programa, öğrenim durumuna ve hizmet içi eğitime katılma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma yapısı gereği sistematik karşılaştırma ve güvenilir sonuçlara ulaşma eğiliminde olduğu için nicel araştırma deseninde hazırlanmış ve korelasyonel (ilişkisel) araştırma modeli şeklinde kurgulanmıştır. “Korelasyon araştırmaları; bir grubun bir veya daha fazla özelliğini, özelliklerin birlikte hangi düzeyde değiştiğini keşfetmek için kullanılır” (Özdemir ve Doğruöz, 2020, s.73). Bu anlamda ilişkisel araştırmanın iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalıştığı söylenebilir. Özdemir ve Doğruöz (2020), korelasyon araştırmalarında değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve regresyon denklemlerinde öngörülerde bulunmasını bu çalışmaların amacı olduğunu vurgulamışlardır. Buna paralel olarak korelasyonel araştırmaların nedensellik ilkesine bağlı olmadığını vurgulamakta fayda vardır. Yani korelasyonel bir araştırmada belirlenmiş olan değişkenlerin birbiriyle olan ilişkisi belirlenebilir; ancak sonuçlardaki farklılıklara etki eden neden kanıtlanamaz. Araştırmanın iki temel bağımsız değişkeninin birbirini nasıl etkilediğinin görülebilmesi açısından bu yöntemin tercih edildiği söylenebilir.

Evren ve Örneklem

Ordu ilinde Millî Eğitim Bakanlığı'na [MEB] bağlı olarak fiilen çalışan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sayısı 2020-2021 eğitim öğretim yılı verileri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu çerçevede 354 sosyal bilgiler öğretmeni araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Katılımcıların seçiminde seçkisiz (basit rastlantısal) örnekleme kullanılmıştır. Seçkisiz örnekleme türlerinden biri olan basit seçkisiz örnekleme, evren listesinden örnekleme birimlerini seçkisiz olarak çekmektedirler. Olasılığa dayalı örnekleme türleri içerisinde yer alan basit seçkisiz örnekleme, en temel tekniklerden biri olarak görülür. “Tasadüfi örneklemede, araştırma evreni içerisindeki öğelerin her birine örnekleme seçilme için eşit şans verilir” (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 135). Evrenin homojen bir nitelik taşıması basit tesadüfi örnekleme tekniği için uygun görülmüştür. Bu çalışmanın evrenini oluşturan 354 sosyal bilgiler öğretmeninden 109 kişiye ulaşılmış olup ilgili ölçekler uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma sürecinde gerekli görülen verileri toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “UF/EMI Florida Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” ve “Medya Okuryazarlığı Öğretmen Yeterlilikleri Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla 6 adet soru yöneltilmiştir. Bu sorular katılımcıların; cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan lisans programı, öğrenim durumu, eleştirel düşünme temalı hizmet içi eğitimlere katılma durumu ve medya okuryazarlığı temalı hizmet içi eğitimlere katılma durumunu belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmada yer alan ilk ölçek Kaplan (2017) tarafından geliştirilen beşli likert tipinde hazırlanmış “Medya Okuryazarlığı Öğretmen Yeterlilikleri Ölçeği”dir. Ölçekte medya okuryazarlığı dersi öğretmeninde bulunması gereken özellikler, kişisel ve mesleki yeterlilikler olmak üzere iki alt boyut vardır. Kişisel yeterlilikler bölümünde 27 adet soru bulunmaktadır. Mesleki yeterlilikler bölümünde ise 36 adet soru bulunmaktadır. Ölçeklerin güvenilirlik düzeylerinin tespit edilmesi amacı için Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeklerin geçerliliğinin test edilmesi amacı ile faktör analizi uygulaması yapılmıştır” (Kaplan, 2017).

Araştırmada öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimlerini ölçmede Ertaş ve Şen (2014) tarafından uyarlanan UF/EMI Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği kullanılmıştır. Bu beşli likert tipi ölçme aracı 26 madde ve 3 alt boyuttan oluşan bir ölçektir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tümü için .91 olarak belirlenmiştir. Bu alt boyutlar; katılım, bilişsel olgunluk ve yenilikçiliktir. “UF/EMI Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği, eleştirel düşünme eğilimini doğru şekilde ölçebilecek ve var olan ölçme araçlarında yer alan faktörlerden daha azına sahip olacak bir araca ihtiyaç duyulması nedeniyle, Florida Üniversitesi araştırmacıları tarafından geliştirilmiş bir değerlendirme aracıdır” (Kılıç ve Şen, 2014). Ertaş ve Şen (2014) tarafından uyarlanan bu ölçeğin “katılım” boyutunda 11 madde vardır ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .88’dir. Uyarlanan “bilişsel olgunluk” alt ölçeğinde 7 madde bulunmaktadır ve ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır. “Yenilikçilik” alt boyutunda 7 madde bulunmaktadır ve iç tutarlılık katsayısı .73 olarak hesaplanmıştır (Ertaş ve Şen, 2014).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasından önce ilgili üniversitenin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu (25/02/2021 tarih 2021/41 sayı) ile Milli Eğitim Müdürlüğünden resmi onay ve izinler alınmıştır. Çalışmanın veri toplama aşamasında ülke genelinde Covid tedbirlerinin uygulanıyor olmasından dolayı ölçekler elektronik formatta uygulanmıştır. Bu amaçla oluşturulan “Google Form” sayfası, okul yöneticileri aracılığıyla öğretmenlere ulaştırılmıştır.

Araştırmada verilerin çözümlenmesi aşamasında öncelikle verilerin girilmesiyle birlikte bir hazırlık yapılmıştır. Bu amaçla katılımcılardan gelen anketler teker teker incelenerek anket yönergesine uygun bir biçimde doldurup doldurmadıkları incelenmiştir. Verilerin bilgisayar ortamına geçiş aşamasında SPSS programı kullanılarak veri giriş tablosu hazırlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ölçeği, eleştirel düşünme eğilimi ölçeği ve kişisel bilgi formu verileri bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Beşli likert tipi şeklinde oluşturulan bu maddelerden “kesinlikle katılıyorum” seçeneğine 5, “katılıyorum” seçeneğine 4, “orta derecede katılıyorum” seçeneğine 3, “katılmıyorum” seçeneğine 2, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiştir. Ayrıca

öğretmenler için oluşturulan kişisel bilgi formunda cinsiyet, mesleki deneyim, mezun olunan program, öğrenim durumu, eleştirel düşünme temalı hizmet içi eğitim alma durumu, medya konulu eğitim alma durumu gibi değişkenler de numaralandırılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde betimleyici istatistikî yöntemden yararlanılmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyete, öğrenim durumuna, hizmet içi eğitim alma durumuna göre anlamlı farklılığın bulunup bulunmadığını ölçmek için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdemleri ve mezun olunan programlarının medya okuryazarlığı yeterlilikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri ile anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığına bakmak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Yapılan testler sonucunda anlamlı farklılığın çıkması durumunda hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunduğunu test etmek için çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir ilişki olup olmadığına bakmak için Pearson Korelasyon katsayısı uygulanmıştır. Yapılan bütün analizlerde anlamlılık düzeyi $p \leq .05$ olarak alınmıştır.

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerin hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları araştırma alt problemleri kapsamında önce medya okuryazarlığı yeterliklerine ilişkin ve eleştirel düşünme eğilimlerine bulgular, devamında ise her iki değişken arasındaki ilişkiye ilişkin bulgular sıralı şekilde aşağıda sunulmuş ve yorumlanmıştır.

1. Alt Probleme İlişkin Bulgular

1.a. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin cinsiyete göre farklılaşma sorusuna yanıt aramak için bağımsız gruplar t testi ile istatistiksel açıdan inceleme yapılmıştır. Katılımcıların medya okuryazarlığı yeterliliklerinin cinsiyet değişkenine ilişkin verileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin cinsiyet faktörüne ilişkin t testi sonuçları*

	Cinsiyet	N	M	SS	t	df	p
Medya Okuryazarlığı	Kadın	60	4.17	.32	-1.200	107	.23
	Erkek	49	4.25	.37			
Kişisel Yeterlilik	Kadın	60	4.08	.29	-1.740	107	.08
	Erkek	49	4.19	.36			
Mesleki Yeterlilik	Kadın	60	4.26	.40	-0.580	107	.56
	Erkek	49	4.31	.44			

Tablo 1’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(107)} = -1.200, p < .05$]. Erkek öğretmenlerin medya

okuryazarlığı yeterlilikleri (M=4.25) ile kadın öğretmenlerin medya okuryazarlığı yeterlilikleri (M=4.17) arasında cinsiyet lehinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

1.b. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri mesleki kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin mesleki kıdeme göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Bu bağlamda öncelikle mesleki kıdeme göre betimsel bir tablo sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin mesleki kıdeme göre betimsel istatistikleri

Mesleki Kıdem	N	M	SS
1-5 Yıl	36	4.10	.33
5-10 Yıl	38	4.28	.34
10-20 Yıl	19	4.22	.34
20 Yıl ve üzeri	16	4.24	.31
Toplam	109	4.20	.34

Tablo 2 incelendiğinde medya okuryazarlığı yeterlilikleri açısından mesleki kıdeme göre sıralamasının 5-10 yıl (M=4.28), 20 yıl ve üzeri (M=4.24), 10-20 yıl (M=4.22) ve 1-5 yıl (M=4.10) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tüm kıdemlerde medya okuryazarlığı yeterliliklerinde yüksek düzey görülürken en yeterli grubun 5-10 yıl, en az yeterli grubun ise 1-5 yıl olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin mesleki kıdeme göre gruplar arasında farklılık olup olmadığına bakmak için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile mesleki kıdem arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	.63	3	.21		
Gruplarıçi	11.96	105	.11	1.836	.145
Toplam	12.58	108			

Tablo 3 incelendiğinde medya okuryazarlığı yeterliliklerinden elde edilen puanlar ile mesleki kıdem arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir [$F_{(3-105)}=1.836$; $p>.05$].

1.c. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri mezun olunan programa göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yanıt aranan sorulardan birisi de sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin mezun olunan programa göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bu bağlamda ilk olarak mezun olunan programa göre medya okuryazarlığı yeterliliklerinin dağılımı incelenmiştir.

Tablo 4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin mezun olunan programa göre betimsel istatistikleri

Mezun Olunan Bölüm	N	M	SS
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	82	4.22	.32
Tarih	10	4.13	.39
Coğrafya	5	4.30	.32
Diğer	12	4.07	.40
Toplam	109	4.20	.34

Tablo 4 incelendiğinde medya okuryazarlığı yeterlilikleri puanlarının bölümlere göre sıralamasına bakıldığında coğrafya (M=4.30), sosyal bilgiler öğretmenliği (M=4.22), tarih (M=4.13) ve diğer (M=4.07) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre medya okuryazarlığı yeterliliklerinde en yeterli sonuca sahip olan bölümün coğrafya öğretmenlerinden ve en az yeterliliğe sahip olanların ise diğer kategorisindeki öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerine ilişkin aldıkları puanın mezun olunan programa göre farklılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile mezun olunan program arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	.34	3	.11	.989	.401
Gruplarıçi	12.24	105	.11		
Toplam	12.58	108			

Tabloya bakıldığında medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile mezun olunan program arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$F_{(3-105)}=.989$; $p>.05$]. Sosyal bilgiler öğretmenliğini fiilen yürüten öğretmenlerin lisans döneminde mezun oldukları programın medya okuryazarlığı yeterliliklerine önemli bir katkısı görülmemiştir.

1.d. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri öğrenim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrenim durumlarının medya okuryazarlığı yeterliliklerine ilişkin bir farklılık yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Bu çerçevede öğrenim durumuna göre farklılıklar için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Bu amaçla öncelikle öğretmenlerin öğrenim durumlarına ilişkin puan dağılımı incelenmiş ve sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinden aldıkları puanın öğrenim durumuna göre t test sonuçları

Öğrenim Durumu	N	M	SS	t	df	p
Lisans	98	4.22	.34	1.424	107	.15
Yüksek Lisans	11	4.06	.32			

Tablo 6'da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile öğrenim durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(107)}=1.424$; $p>.05$]. Lisans mezunlarının medya okuryazarlığı yeterlilikleri ölçeğinden aldıkları puan (M=4.22), yüksek lisans mezunlarının almış oldukları puan (M=4.06) arasında yüksek düzeyde bir farklılık görülmemiştir. Bu durumda öğretmenlerin yüksek lisans veya doktora eğitimi almasının medya okuryazarlığı yeterliliklerine önemli düzeyde katkı sağlamadığı gözlemlenmiştir.

1.e. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri hizmet içi eğitime katılma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Katılımcıların hizmet içi eğitime katılma durumu, sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya eğitimi alıp almaması yönünden incelenmiştir. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlerin yanıtlarına ilişkin istatistikî bulgular Tablo 7'de paylaşılmıştır. Çıkan sonuca ilişkin anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem t testi aracılığıyla görülmüştür.

Tablo 7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile hizmet içi eğitime katılma durumlarına ilişkin t test sonuçları

Medya Eğitimi	N	M	SS	t	SD	p
Evet	53	4.20	.37	-.154	99.54	.87
Hayır	56	4.21	.30			

Tablo 7'ye bakıldığında medya eğitimi alan 53 kişi, almayan ise 56 kişidir. Bu bağlamda medya eğitimi alanlar (M=4.20) ile almayanlar (M=4.21) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Medya eğitimi almakla medya okuryazarlığı yeterlilikleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$t_{(107)}=-.154$; $p>.05$]. Bu durumda, MEB bünyesinde medya konulu alınan hizmet içi eğitimlerin öğretmenlerin medya okuryazarlığı yeterliliklerine olumlu bir katkısı olmamıştır.

2. Alt Probleme İlişkin Bulgular

2.a. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar t testi ile istatistiksel açıdan incelenmiştir. Katılımcıların eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyet değişkeni verileri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyet durumuna ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	M	SS	t	df	p
Kadın	60	4.17	.41	-1.291	107	.19
Erkek	49	4.28	.45			

Tabloda görüldüğü üzere araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(107)}=-1.291$; $p>.05$]. Erkek öğretmenlerin (M=4.28) kadın öğretmenlere (M=4.17) göre daha fazla eleştirel düşünme eğilimine sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu bulgular, eleştirel düşünme eğiliminin cinsiyet değişkeni açısından bir farklılık yaratmadığı şeklinde yorumlanabilir.

2.b. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri mesleki kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin mesleki kıdeme göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Bu çerçevede mesleki kıdeme göre farklılıklar için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle mesleki kıdeme göre betimsel bir tablo sunulmuştur.

Tablo 9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin mesleki kıdeme göre betimsel istatistikleri

Mesleki Kıdem	N	M	SS
1-5 Yıl	36	4.09	.40
5-10 Yıl	38	4.35	.41
10-20 Yıl	19	4.18	.49
20 Yıl ve üzeri	16	4.25	.41
Toplam	109	4.22	.43

Tablo 9 incelendiğinde eleştirel düşünme eğilimlerinin mesleki kıdeme göre sıralamasının 5-10 yıl (M=4.35), 20 yıl ve üzeri (M=4.25), 10-20 yıl (M=4.18) ve 1-5 yıl (M=4.09) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tüm kıdemlerde eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu görülürken en yeterli grubun 5-10 yıl, en az yeterli grubun ise 1-5 yıl olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler

öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin mesleki kıdeme göre gruplar arasında farklılık olup olmadığına bakmak için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile mesleki kıdem arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1.22	3	.40		
Gruplarıçi	18.91	105	.18	2.259	.086
Toplam	20.13	108			

Tablo 10 incelendiğinde eleştirel düşünme eğilimlerinden elde edilen puanlar ile mesleki kıdem arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucu görülmektedir [$F_{(3-105)}=2.259$; $p>.05$]. Bu anlamda eleştirel düşünme eğilimlerinin mesleki kıdeme göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı şeklinde yorumlanabilir.

2.c. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri mezun olunan programa göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yanıt aranan sorulardan birisi de sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun olunan programa göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bu bağlamda ilk olarak mezun olunan programa göre medya okuryazarlığı yeterliliklerinin dağılımı incelenmiştir.

Tablo 11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun olunan programa göre betimsel istatistikleri

Mezun Olunan Bölüm	N	M	SS
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	82	4.24	.42
Tarih	10	4.26	.54
Coğrafya	5	4.35	.43
Diğer	12	4.01	.39
Toplam	109	4.22	.43

Tablo 11 incelendiğinde eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının bölümlere göre sıralamasına bakıldığında coğrafya ($M=4.35$), sosyal bilgiler öğretmenliği ($M=4.24$), tarih ($M=4.26$) ve diğer ($M=4.01$) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre eleştirel düşünme eğilimlerinde en yeterli sonuca sahip olan bölümün coğrafya öğretmenlerinden ve en az yeterliliğe sahip olanların ise diğer kategorisindeki öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerine ilişkin aldıkları puanın mezun olunan programa göre farklılığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile mezun olunan program arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	.67	3	.22	1.204	.312
Gruplarıçi	19.46	105	.18		
Toplam	20.13	108			

Tabloya bakıldığında eleştirel düşünme eğilimleri ile mezun olunan program arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucu çıkmıştır [$F_{(3-105)}=1.204$; $p>.05$].

2.d. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri öğrenim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrenim durumlarının eleştirel düşünme eğilimlerine ilişkin bir farklılık yaratıp yaratmadığı bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle öğretmenlerin öğrenim durumlarına ilişkin puan dağılımı incelenmiş ve sonuçlar Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinden aldıkları puanın öğrenim durumuna göre t testi sonuçları

Öğrenim Durumu	N	M	SS	t	df	p
Lisans	98	4.20	.44	-1.292	107	.19
Yüksek Lisans	11	4.38	.31			

Tablo 13'te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile öğrenim durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(107)}=-1.292$; $p>.05$]. Yüksek lisans mezunlarının eleştirel düşünme eğilimleri ölçeğinden aldıkları puan ($M=4.38$), lisans mezunlarının almış oldukları puan ($M=4.20$) ile anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Eleştirel düşünme eğiliminin öğretmenlerin öğrenim durumu değişkeni açısından önemli bir katkısı olmamıştır.

2.e. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri hizmet içi eğitime katılma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılma durumu, sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri yönünden bağımsız örneklem t testi aracılığıyla incelenmiştir. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere eleştirel düşünme eğitimi alıp almadıkları sorulmuş ve çalışmaya ilişkin istatistiki bulgular Tablo 14'te paylaşılmıştır.

Tablo 14. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile hizmet içi eğitime katılma durumlarına ilişkin t testi sonuçları

Eleştirel Düşünme Eğitimi	N	M	SS	t	df	p
Evet	41	4.28	.40	1.038	107	.30
Hayır	68	4.19	.44			

Tablo 14'e bakıldığında eleştirel düşünme eğitimi alan 41 kişi, almayan ise 68 kişidir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğitimi alanlar ($M=4.28$) ile almayanlar ($M=4.19$) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Eleştirel düşünme eğitimi almakla eleştirel düşünme eğitimi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$t_{(107)}=1.038$; $p>.05$].

3. Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.a. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki

Bu bölümde araştırmanın üçüncü alt problemi olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiye ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 15. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki

Değişkenler	Eleştirel Düşünme Eğilimleri
Medya Okuryazarlığı Yeterlilikleri	Pearson Correlation
	.61
	p
	.00
	N
	109

Tablo 15 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki çıkmaktadır ($r=.619$, $p<.01$). Bu durumda sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri arttıkça eleştirel düşünme eğilimlerinin de arttığı sonucu çıkmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın problem durumu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucu bulunmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin de cinsiyete göre anlamlı bir farklılık taşımadığı görülmektedir. Bu bulgu, literatürde yapılmış bazı çalışmalarla benzer sonuçlar taşımaktadır. Altıntaş (2019), sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinde de cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Karaman (2016), erkek öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin ve medya okuryazarlığı düzeylerinin kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Erişti ve Erdem (2018), ilgili araştırma doğrultusunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulmamıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ve eleştirel düşünme eğilimlerinin mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. İlgili literatür çalışmaları doğrultusunda bu alt boyutu “yaş” değişkeni açısından inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Yiğit (2015), sınıf öğretmenlerinin medya ve tv okuryazarlığı düzeylerine ilişkin yapmış olduğu çalışmada yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir. Erişti ve Erdem (2018) örneklem grubu olarak öğretmen adaylarıyla yapmış olduğu çalışmada sınıf düzeylerine göre medya okuryazarlığı becerileri ve eleştirel düşünme eğilimlerinde anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir. Bu konuyla ilgili yapılmış önemli bir çalışma da Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı eğitim puanlarının meslekteki kıdemlerine yönelik ilişkisiyle ilgili olmuştur. Yıldırım (2017), mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin medya okuryazarlığı yeterliliklerinin diğer gruplara nazaran daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, medya okuryazarlığı yeterliliklerinin son yıllarda lisans programlarında farkındalık kazandırmada incelenmesi gereken önemli bir alt değişken olarak yorumlanmaktadır. Literatürde örneklem grubu olarak sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılmış çalışmaların azlığı bu noktada dikkat çekici olmuştur (Nalçacı vd., 2016; LeCompte ve diğ., 2017; Altıntaş, 2019). Ancak bu çalışmaların sayısının son zamanlarda artıyor olması da bu kapsamdaki araştırma sayısının artacağına bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı becerileri ve eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun olunan programa göre anlamlı bir farklılık yaratmadığı şeklinde olmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerden medya okuryazarlığı yeterliliklerinin ve eleştirel düşünme eğilimlerinin coğrafya bölümü mezunlarında nispeten daha yeterli olduğu şeklinde bir sonuca da ulaşılmıştır. Ancak bu sonuç, yüksek düzeyde anlamlı farklılık içermemektedir. Literatürde bu alt boyutla ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında eğitim fakültesi öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleriyle ilişkili bir çalışma önemli görülmektedir. Aslan ve Basel (2017), eğitim fakültesi öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada lisans programlarına göre medya okuryazarlığı becerilerinde anlamlı bir farklılığın bulunmadığını saptamıştır. Bu sonuç, medya okuryazarlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında yeterli farkındalığı oluşturmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu konuyla ilgili bir başka çalışma eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun olunan lisans programlarıyla ilişkisi şeklinde olmuştur. Zayıf (2008) öğretmen

adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri isimli çalışmasında bölümlere göre anlamlı bir farklılığın oluştuğunu saptamıştır. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerine göre daha fazla eleştirel düşünme eğilimine sahip olduğunu belirlemiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ve eleştirel düşünme eğilimlerinin almış oldukları hizmet içi eğitime göre anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. MEB bünyesinde açılan medya eğitimi ve eleştirel düşünme eğitimi içerikli eğitimlerin öğretmenler üzerinde bir farkındalık oluşturup oluşturmadığı da bu araştırmanın incelemelerinden birini oluşturmuştur. Yıldırım (2017, s.87) medya okuryazarlığı eğitimi alan öğretmenlerin başarı ortalamalarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Medya eğitimi ve eleştirel düşünme becerilerini destekleyici eğitimlerin MEB bünyesinde teorik olmaktan çok pratik uygulamalar şeklinde geliştirilmesi önemlidir (Kuş ve Yakar, 2021). Gülay, Aydın ve Çelik (2023) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde yapılan etkinliklerle eleştirel medya okuryazarlığı becerisi kazandıklarına dair nitel bulgulara ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlık yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında bir ilişkinin var olup olmadığı üçüncü alt problem altında incelenmiştir. Elde edilen bulgularda bu iki değişken arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Bu iki değişkenin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olmaları da önemlidir. İyi bir medya okuyazarının aynı zamanda eleştirel düşünme eğilimine sahip olması beklenen bir sonuçtur. Medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışmalardan olan Feuerstein (1999), medya okuryazarlığı programının amacının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini desteklemek olduğunu vurgulamıştır. Aybek ve Demir (2013) lise öğrencilerinin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi çalışmasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Nalçacı vd. (2016), eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki bulsa da eleştirel düşünmenin alt boyutlarının medya okuryazarlığıyla ilişkisini önemli bir yordayıcı olarak bulmamıştır. Karaman (2016), medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasında düşük düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulmuştur. Arke (2005) eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı arasındaki ilişkiyi araştırdığında medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiş, ayrıca medya okuryazarlığı eğitiminin eleştirel düşünme becerilerinin kazanılmasında önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Bu verilerden elde edilen bulgular araştırmanın alt problemini kısmen destekler nitelikte olsa da literatürde yer alan birçok çalışmanın düşük düzeyde bir ilişki sunması beklenmeyen bir sonuçtur. Bu durum, eleştirel düşünme eğitiminin alt boyutlarının yeterince anlaşılmadığı şeklinde yorumlanabilir. Eleştirel düşünmeyi destekleyici ve çoklu bakış açılarını sağlayacak sosyal, kültürel, politik ve ekonomik koşulların yenilenmesi oldukça önemlidir. Medya eğitimini kuramsal boyutundan çok pratik kullanımını teşvik edici okuryazarlık uygulamalarını tartışmaya açmak da bu bağlamda önemli görülmektedir.

Öneriler

Bu çalışma Ordu ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleriyle sınırlı olduğu için ilgili çalışmanın Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan öğretmenlerle de yapılabilmesi sonuçları karşılaştırma ve kapsamlı genellemelere varma anlamında önemli olacaktır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin mezun oldukları programa göre anlamlı bir farklılığı bulunmasa da en yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip grubun coğrafya öğretmenlerinden oluştuğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında eleştirel

düşünme becerilerini ve eğilimlerini yansıtan öğretim yöntem ve tekniklerine daha sık yer verilmesi yararlı olacaktır.

Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerinin, bireylerin bilinçli ve eleştirel bilgi tüketicileri olmaları için önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, öğretmen yetiştiren eğitim sistemlerinde medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerinin önemi vurgulanmalı ve bu becerilerin geliştirilmesine yönelik içerik yaygınlaştırılmalıdır.

Sosyal bilgiler öğretim programlarına medya okuryazarlığı dersinin yerleştirilmesi ve eğitime dijital platformların dâhil edilebilmesi için YÖK ve MEB bünyesinde bir eylem planı yapılmasının önü açılabilir. Hizmet içi eğitimlerin medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme eğilimlerinde önemli bir yordayıcı olarak görülmemesinden dolayı MEB bünyesinde alınan hizmet içi eğitimlerin niteliğini iyileştirici çalışmaların oluşturulması ve öğretmenlerin bu anlamda bilinçlendirilmesi önemli olabilir.

Medya okuryazarlığı öğretim programlarının kapsamlı ve güncel içerikli olarak revize edilmesi gerekebilir. Bu anlamda salt medya bilinci kazandırmak yerine uygulama, analiz, değerlendirme ve üretim odaklı çoklu bakış açılarının oluşturulması yararlı olabilir.

Bu alanda çalışma yapacak uygulayıcılar, nitel veri analizleri yapıp elde edilen bulguları literatürde yapılmış nicel veri analizleriyle karşılaştırabilirler. Özellikle eleştirel düşünme eğilimlerinin altında yatan nedenleri çok boyutlu değerlendirebilme adına hem nicel hem de nitel veri analizlerinden yararlanabilirler.

Kaynakça

- Altıntaş, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile medya okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Arke, E. T. (2005). *Media literacy and critical thinking: Is there a connection?* (Doctoral Dissertation). Duquesne University.
- Aslan, N., ve Basel, A. T. (2017). Eğitim fakültesi öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleri (İzmir örnekleme). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1353-1372.
- Aybek, B. (2016). The relationship between prospective teachers' media and television literacy and their critical thinking dispositions. *Eurasian Journal of Educational Research*, 63, 261-278.
- Aybek, B., ve Demir, U. R. (2013). Lise öğrencilerinin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2).
- Buckingham, D. (2010). The future of media literacy in the digital age: Some challenges for policy and practice. *Media Education Journal*, 47, 3-10.
- Burn, A., ve Durran, J. (2007). *Media literacy in schools: Practice, production and progression*. Sage Publication.
- Dolanbay, H. (2022). On the way of improving the media literacy: The case of faculty of education students. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 14(2), 1644-1659.
- Erişti, B., ve Erdem, C. (2018). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı beceri düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1234-1251.
- Ertaş Kılıç, H., ve Şen, A. İ. (2014). UF/EMI eleştirel düşünme eğilimi ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 1-12.
- Feuerstein, M. (1999). Media literacy in support of critical thinking. *Journal of Educational Media*, 24(1), 43-54.
- Fisher, A. (2001). *Critical thinking: An introduction*. Cambridge University Press.
- Gomez, L. M. ve Gomez, K. (2007). Reading for learning: Literay supports for 21st-Century work. *Phi* 89, 224-228.
- Gülay, E., Aydın, N., ve Çelik, Ş. (2023). Öğretmen adaylarının eleştirel medya okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesine yönelik bir karma yöntem çalışması. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 67-86.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Kaplan, K. (2017). *Medya okuryazarlığı dersinin Türkçe öğretimiyle birleştirilmesi sürecinde medya okuryazarlığı dersi öğretmenlerinde bulunması gereken yeterlikler*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karaman, M. K. (2016). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimleri üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1).
- Korkmaz, Ö. (2009). Öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 1-13.
- Kurt, A., ve Kürüm, D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 20-34.
- Kuş, Z., ve Yakar, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin demokrasiye yönelik inançları ve sınıf içi uygulamaları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 332-371.
- LeCompte, K., Blevins, B., ve Ray, B. (2017). Teaching current events and media literacy: critical thinking, effective communication, and active citizenship. *Social Studies and the Young Learner* 29 (3) pp. 17-20.
- Masterman, L. (1997). A rationale for media education. In R. Kubey (Ed.), *Media literacy in the information age* (pp. 15-68). New Brunswick, NJ: Transaction

- Nalçacı, A., Meral, E., ve Şahin, İ. F. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ile medya okuryazarlıkları arasındaki ilişki. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21(36), 1-12.
- Özdemir, M., ve Doğruöz, E. (2021). Bilimsel araştırma desenleri. Cemaloğlu (Ed.), *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik* içinde (ss. 65-98). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, T. (2018). Sosyal bilgilerde beceri eğitimi. H. Çalışkan, B. Kılcan (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 413-430). Ankara: Lisans Yayıncılık.
- Potter, W. James. (2010). The state of media literacy. *Journal of Broadcasting ve Electronic Media*. 54(4), 675-696.
- Potter, J. (2019). *Media literacy*. Sage Publications.
- Sezgin Büyükalaca, A. A. (2023). Book Review: Teaching students to decode the world: Media literacy and critical thinking across the curriculum (Chris Sperry ve Cyndy Scheibe). *Turkish Journal of Education*, 12(3), 158-164.
- Sivritepe, S. (2014). *Öğrencilerin medya okuryazarlığı dersine bakışı: Konya ili örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şahin, A. (2018). *Öğretmenler, öğretmen adayları ve medya ile bağı olan herkes için eleştirel medya okuryazarlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Timuçin, M., ve Çimer, A. (2022). A conceptual framework for critical thinking-based implementations. *Journal of Instructional Technologies ve Teacher Education*. 11(2), 43-52.
- Ünlü, İ. (2019). Eleştirel medya okuryazarlığı ve eğitimi. E. Koçoğlu ve Ö. Akman (Ed.), *Medya okuryazarlığı ve eğitimi* içinde. (ss. 273-284). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, Ş. (2017). *Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı eğitimi ile ilgili becerileri ve görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Yiğit, Z. (2015). *Sınıf öğretmenlerinin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakale.
- Yüzgeç, A. Y., ve Sütçü, S. S. (2020). The relationship between critical thinking dispositions of prospective English language teachers and their levels of new media literacy. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(4), 1952-1967.
- Zayıf, K. (2008). *Öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Zayımoğlu Öztürk, F. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına ilişkin özyeterlik düzeylerinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zayımoğlu Öztürk, F. (2020). Düşünme becerileri ve çocuk üniversitelerindeki yeri. M. Kılınç ve İ. Kösterelioğlu, (Ed), *Türkiye'de çocuk üniversiteleri* içinde. (ss. 224-246). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

BİYOGRAFİK NOTLAR

Araştırmacıların Katkı Oranları

Yazar 1: %50

Yazar 2: %50

Çatışma Beyanı

Araştırmada çatışma beyanı bulunmamaktadır.